

Inhoud

Inleiding

3.1. Relatie tussen wereldmodel en zintuiglijke weergaven.

3.2. Schepper van de werkelijkheid.

3.3. Generalisatie.

3.4. Vervorming.

3.5. Het neuro-linguïstische model van Korzybski.

- Overtuigingen

3.6. De structuur van een overtuiging.

3.7. Van verschijnsel naar betekenis en vice versa.

3.8. Van betekenis naar criterium en vice versa.

- Werken met het metamodel

1. Verandering mogelijk maken

2. Nauwkeurige informatie verzamelen

- Overtredingen en uitdagingen met voorbeelden

- Drie categorieën in het metamodel

- Leren werken met het metamodel

3.9. Uitspraak, betekenis, ervaring.

Inleiding

Eén van de essenties van een psychologische benadering is, hoe zij de relatie tussen mens en wereld ziet. NLP is daar duidelijk over: de wereld zit in ons hoofd en ons lijf. Op grond van onze zintuiglijke indrukken creëren we een beeld van de werkelijkheid ofwel een model van de wereld. Ons wereldmodel bestaat uit overtuigingen, die gebaseerd zijn op generalisaties over meerdere ervaringen. We zien, horen, voelen, ruiken en proeven dingen en daarop baseren we ideeën over wat er is, hoe het er is en wat ermee mogelijk is. Die zintuiglijke weergaven gebruiken we als de

generalisaties eenmaal zijn gevormd op hun beurt als bewijs dat onze overtuigingen kloppen. Enerzijds bepaalt wat we waarnemen dus hoe ons wereldmodel er uitziet, anderzijds bepaalt ons wereldmodel wat we waarnemen, welke selectie we maken uit alle mogelijke indrukken. Met andere woorden, ons wereldmodel levert ons onze waarnemingsfilters. En die filters bepalen op hun beurt weer de verdere ontwikkeling van ons wereldmodel, want wat we niet waarnemen kan onze visie op de wereld niet beïnvloeden...

[naar inhoud](#)

3.1. Relatie tussen wereldmodel en zintuiglijke weergaven

We reageren niet op de wereld zelf, niet op het gebied, maar op ons wereldmodel, de kaart van het gebied. Waarom zou je naar de kaart kijken, als je midden in het gebied staat? Waarom reageren we niet gewoon rechtstreeks op onze zintuiglijke indrukken zoals ze binnenkomen? Waarom hebben we überhaupt een wereldmodel nodig? We hebben een plattegrond van de werkelijkheid nodig om de enorme stroom informatie te kunnen verwerken die via onze zintuigen binnenkomt. We kunnen niet alles waarnemen. We moeten een keuze maken, omdat de capaciteit van ons denken gewoon niet groot genoeg is om alle aanwezige details tegelijkertijd te verwerken. Dus maken we een keuze uit de binnenkomende informatie en we doen dat grotendeels onbewust op grond van ons wereldmodel. Anders gezegd, ons wereldmodel resulteert in waarnemingsfilters waardoor we de wereld om ons heen bekijken. Laat ik (J.H.) een concreet voorbeeld geven. Een jaar of wat geleden begon ik accordeon te spelen. Vr die tijd zag of hoorde ik zelden een accordeon. Toen ik echter zelf begon met

spelen, ging er geen dag meer voorbij of ik zag wel ergens een accordeon. Op de televisie, op straat, ja zelfs als speldjes in een sieradenwinkel. Ik was oprecht verbaasd dat al die accordeons mij vroeger waren ontgaan. De accordeon leek ineens de spil waar het in de westerse muziek om draaide. Zelfs een piano begon voor mij op een accordeon te lijken. Is een piano niet eigenlijk een grote horizontale accordeon zonder blaasbalg? Ik had een 'accordeon-filter' ontwikkeld. Mijn werkelijkheid was 'accordeonachtiger' geworden. Om een analogie te gebruiken: ons wereldmodel is als de tuner van een radio. Stel je voor dat je een perfecte radio had die alle zenders tegelijkertijd met een optimale kwaliteit door je kamer liet schallen. Je zou niets meer kunnen onderscheiden. Het zou een brij van geluid worden. De belangrijkste functie van een tuner is om bepaalde golflengten juist niet te laten horen en andere juist zo helder mogelijk te selecteren. In informatietermen uitgedrukt: ons zenuwstelsel maakt onderscheid tussen signalen en achtergrondruis. De ruis wordt weggefilterd. Maar de n z'n ruis is de ander z'n signaal, afhankelijk van het gebruikte wereldmodel, van de gehanteerde filters. De hinderlijke kiezel die de wandelaar aan de kant schopt, wordt door de stenenkenner als een fraai stuk mos-agaat herkend.

[naar inhoud](#)

3.2. Schepper van de werkelijkheid

Mijn wereldmodel is als de plattegrond van een stad. Ik heb die plattegrond nodig om mijn weg door de stad te vinden. Dat kan echter alleen doordat de plattegrond dingen weglaat (de steegjes achter de huizen staan er bijvoorbeeld niet op) en andere dingen vervormt (een plein is bijvoorbeeld een geel rondje). Als ieder

raam en iedere deurmat op die plattegrond zouden staan, zou ik op de plattegrond even snel de weg kwijtraken als in de stad zelf. Maar doordat ik de plattegrond gebruik kom ik ook niet gauw op het idee door steegjes te lopen die er niet op staan. Zoals we in hoofdstuk 2 ('Definities van NLP') opmerkten, gaat NLP ervan uit dat onze mogelijkheden en beperkingen het resultaat zijn van ons wereldmodel en dat beperkingen niet in een werkelijkheid buiten ons verankerd liggen. Verandering is daarom in NLP altijd verandering van het wereldmodel: verandering van onze generalisaties over de werkelijkheid. Verandering houdt dus in, dat we: ofwel (a) nieuwe 'feiten' gaan waarnemen, ofwel (b) oude, bekende feiten een nieuwe betekenis geven, dingen in een ander licht gaan zien... Als we nieuwe onderscheidingen leren aanbrenge, vormen we in zekere zin een andere, nieuwe werkelijkheid. Hieruit volgt onder andere dat we ook verantwoordelijkheid dragen voor de werkelijkheid die we scheppen.

Universele modelleringsprincipes In het organiseren van onze zintuiglijke indrukken en herinneringen tot een samenhangend wereldmodel onderscheidt NLP drie belangrijke principes: (a) generalisatie, (b) weglating, en (c) vervorming.

[naar inhoud](#)

3.3. Generalisatie

Deze principes worden de universele modelleringsprincipes genoemd. Ze werden door Bandler en Grinder uitvoerig beschreven en geïllustreerd in hun eerste boek, De structuur van de magie (Bandler & Grinder 1975). De universele modelleringsprincipes werken in samenhang met elkaar:

generalisaties bestaan bij de gratie van weglatingen en vervormingen. En de inhoud van weglatingen en vervormingen wordt weer bepaald door eerder gemaakte generalisaties. Een voorbeeld. Ik heb de tamelijk onschuldige overtuiging dat Limburgers gezellige mensen zijn. Dat is een generalisatie. Ik heb het niet over Alfons of Pierre, ik heb het over 'Limburgers'. Eerst sorteer ik Alfons en Pierre en vele anderen op plaats van herkomst, en dan gooi ik ze allemaal op n grote hoop van 'de Limburgers'. Die hoop ken ik de eigenschap 'gezellig' toe. Op grond van deze generalisatie ga ik vervolgens weglaten en vervormen. Als ik nu een workshop aan het geven ben, en ik zie in de verte een Limburgse deelnemer laten we hem Fons noemen met iemand zitten praten, dan heb ik de neiging om te denken dat hij gezellig zit te praten. Later herinner ik me ook dat hij daar gezellig zat te praten. Ik herinner me niet dat hij daar alleen maar zat en dat ik er toen zelf bij bedacht heb dat het wel gezellig zou zijn. Ik herinner me dat het gezellig was. Zie je wel! Ik wist wel dat Limburgers gezellige mensen waren. Ik versterk op deze manier voortdurend mijn generalisaties. En stel dat ik diezelfde Limburger Fons nu eens eenzaam en chagrijnig in een hoekje zag zitten? Dan heb ik de neiging dat te vervormen. Misschien vergeet ik het gewoon. Heb jij Fons vandaag nog gezien? Of ik zie ondanks zijn van wanhoop vertrokken gelaat toch ergens een gezellige twinkeling in zijn ogen. Het is misschien een traan. Maar toch twinkelt hij! Of ik ga de feiten een andere betekenis geven. Dat is ook een soort vervorming. Ik bedenken een verklaring voor het on-Limburgse gedrag van Fons. Misschien is Fons ziek. Dat zal het zijn. Hij is best gezellig, maar hij is ziek en daarom is die echte Limburgse gezelligheid, die hij zo duidelijk heeft en die alle Limburgers van

nature hebben, nu even niet zichtbaar. Maar wacht maar, vanavond als we aan de bar zitten... En als Fons zich nu jaar in jaar uit als een norse, contactgestoorde mensenhater ontpopt? Dan kom ik tot de conclusie dat Fons geen chte Limburger kan zijn. Hij woont al te lang in het Noorden. Hij is in feite net zo min een echte Limburger als een Bavaria malt een echt glas bier is. Kortom, als ik eenmaal een generalisatie heb gevormd, kan ik die middels vervorming en weglating in stand houden, hoe duidelijk de bewijzen van het tegendeel voor een ander ook mogen zijn. Het metamodel dat we verderop beschrijven, heeft als belangrijkste functie om generalisaties en dan met name die generalisaties die onze mogelijkheden beperken ter discussie te stellen.

[naar inhoud](#)

3.4. Vervorming

De werkelijkheid van Korzybski

De kennisleer van NLP lijkt door Grinder en Bandler rechtstreeks ontleend te zijn aan Korzybski, die het boek *Science and sanity* schreef (1958, oorspronkelijk 1933). Zijn belangrijkste boodschap is dat het menselijk lijden voortkomt uit het feit dat we onze talige weergaven van de werkelijkheid verwarren met de werkelijkheid zelf. Over Korzybski is het volgende verhaal bekend (Diekstra 1993). Hij staat college te geven aan een groep studenten, als hij plotseling de les onderbreekt om een in wit papier verpakte rol koekjes uit zijn tas te halen. Hij mompelt dat hij even iets moet eten, stopt een koekje in zijn mond en vraagt de studenten op de eerste rijen of ze ook een koekje lusten. Een paar studenten nemen een koekje van hem aan. 'Lekker, niet?', vraagt Korzybski, terwijl hij een tweede koekje neemt. De studenten zitten ijverig

mee te kauwen. Dan scheurt Korzybski het witte papier van de rol koekjes af. Daaronder komt de originele verpakking tevoorschijn. Er staat een grote hondenkop op en het woord 'Dog Cookies' (Hondenkoekjes). De studenten zitten er verschrikt naar te staren.

Twee van hen beginnen te kokhalzen, slaan hun hand voor hun mond en rennen de collegezaal uit naar het toilet. 'Kijk, dames en heren', zegt Korzybski fijntjes, 'zojuist heb ik aangetoond dat mensen niet alleen voedsel, maar ook woorden eten en dat de smaak van het eerste vaak wordt overstemd door die van het laatste.' Het was Korzybski die de typische NLP-ideeën over het zenuwstelsel, waarneming, taal en werkelijkheid al in de jaren dertig verwoordde. Korzybski had ook een belangrijke invloed op Albert Ellis, de grondlegger van de Rationeel Emotieve Therapie (RET), ten gevolge waarvan deze therapie in sommige aspecten lijkt op NLP, bijvoorbeeld als het gaat om het onderscheid tussen waarneming en overtuiging en de gedachte dat op dezelfde waarneming verschillende overtuigingen kunnen worden gebaseerd. We kunnen Korzybski's standpunten als volgt samenvatten:

1. De wereld

Er is een wereld buiten ons. Korzybski zegt dat nergens zo letterlijk, maar het wordt in zijn verdere redenering voorondersteld. De werkelijke eigenschappen van die wereld zullen we echter nooit kennen. Hoe weten we dan dat er een wereld buiten ons is? Dat weten we ook niet echt. Maar wat doet het er toe? Als je de wereld toch niet kunt kennen, is het van weinig praktisch belang of hij bestaat. Toch neemt Korzybski aan dat er een niveau van zijn is dat hij als 'de wereld' aanduidt.

2. Effecten in ons lichaam

Gebeurtenissen in de wereld brengen biochemische en bio-elektrische effecten teweeg in ons lichaam. Dat is niveau 2 in het neuro-linguïstisch model van Korzybski. We zijn ons van deze effecten nog niet bewust.

3. Zintuiglijke indrukken

Ons zenuwstelsel organiseert deze effecten vervolgens tot zintuiglijke indrukken. Let wel: zelfs onze onmiddellijke zintuiglijke indrukken zijn dus al geen natuurgetrouwe afspiegeling meer van de wereld, maar een product van ons zenuwstelsel. Het visuele centrum in onze hersenen maakt een visueel beeld van de impulsen die via ons netvlies binnenkomen. Neuropsychologen wijzen erop dat er geen 'organisch' verband lijkt te zijn tussen de indrukken zoals ze 'binnenkomen' en de informatie zoals die zich door ons zenuwstelsel verplaatst. Stel, iemand kijkt naar een spinnende kat op een stoel. Het patroon van receptorcellen dat op zijn netvlies wordt geactiveerd schijnt, afgezien van perspectivische vertekeningen, nog wel iets weg te hebben van een kat. Maar als die informatie via 'vurende' zenuwcellen een paar stappen verder gevorderd is in de richting van de hersenen, is er al geen katten patroon meer in te herkennen. Toch maken de hersenen er het beeld van een kat van. Kortom, zintuiglijke indrukken zijn op zich al een organisatie, misschien kunnen we zelfs zeggen interpretatie, van de effecten die de wereld op ons lichaam heeft. Wat doet dat er toe? Dit punt is vooral interessant als wetenschappelijke metafoor voor het principe dat verschillende beschrijvingen van dezelfde werkelijkheid niet alleen mogelijk, maar onontkoombaar en doorgaans wenselijk zijn.

4. Wereldmodel

We organiseren vervolgens onze zintuiglijke indrukken middels de taal. Aan wat we ervaren geven we via de taal een betekenis, die in overeenstemming is met wat we al wisten. Er is volgens Korzybski dus een wisselwerking tussen ons zenuwstelsel en ons taalgebruik. Die wisselwerking kunnen we letterlijk een neuro-linguïstische wisselwerking noemen. Op dit niveau van interpretatie treden weer nieuwe vervormingen op, die we te danken hebben aan de aard van de taal. De taal geeft de werkelijkheid stap voor stap (lineair) weer. Eerst gebeurt A, dan gebeurt B en dan C. Ook als er in 'werkelijkheid' tien dingen tegelijk gebeuren, zouden ze, eenmaal in taal omgezet, toch weer als achtereenvolgende gebeurtenissen beschreven worden. Dat is zelfs zo als erbij gezegd wordt: 'Dit gebeurt allemaal tegelijk'. Woorden zijn vakjes waar delen van de werkelijkheid in gestopt worden die we eerst uit het geheel hebben gelicht (Duba, 1994). Vervolgens gaan ze dan in de taal een eigen leven leiden als afzonderlijke entiteiten die ze eerst niet waren. In 'de wereld' waren ze lang zo afzonderlijk niet als ze in de taal lijken. Voor categorieën geldt dit nog sterker dan voor directe zintuiglijke ervaringen. Categorieën zijn hersenspinsels. Ze worden gemaakt door onze hersenen en bestaan daarbuiten niet. Maar als ze eenmaal genoemd zijn, lijken ze echt. 'De beslissing' lijkt een ding. Het lijkt een tastbaar iets. Maar daarnet, toen we nog aan het beslissen waren, was het een vloeiend proces dat verweven was met vele andere zaken en dat geen duidelijk begin en geen duidelijk einde had. Maar nu heeft het dat wel. In de taal is dit proces 'versteend'. Het is 'een beslissing' geworden, in de taal even solide als 'een standbeeld'. Dit soort vervorming wordt 'nominalisatie' genoemd.

[naar inhoud](#)

3.5. Het neuro-linguïstische model van Korzybski

Niveauperwarring

Een groot gedeelte van Korzybski's visie is samen te vatten in zijn slogan: De kaart is niet het gebied. Zelf zegt hij hierover: 'Helaas negeert het mensdom in zijn algemeenheid, de meeste wetenschappers inbegrepen, de eerste drie niveaus [de wereld zelf, biochemische en bio-elektrische effecten, en zintuiglijke 'indrukken'] en reageert men alsof men zich er niet van bewust is dat niveau 4 [het wereldmodel, generalisaties] niet hetzelfde is als niveau 1 [de wereld zelf] (...) Een dergelijke veronachtzaming leidt tot misverstanden, verhitte tweezijdige f-f-debatten, vijandigheden, vooroordelen, bitterheid, enzovoort. In de geschiedenis van de filosofie bijvoorbeeld is het metafysische gevecht over solipsisme gewoon geen probleem meer wanneer we ons ervan bewust worden dat de enig mogelijke verbinding tussen de eerste drie stille [nonverbale] niveaus en het vierde [verbale] niveau bestaat uit een overeenkomst in structuur.' (Korzybski 1951, p.173; cursivering en enkele verklaringen tussen haakjes van J.H.) Zonder generalisaties over de werkelijkheid zouden we niet kunnen overleven. We zouden iedere dag opnieuw moeten uitzoeken hoe onze auto werkt en hoe onze kinderen heten. Bovendien, we zouden iedere dag opnieuw moeten ontdekken dat het niet gunstig uitpakt onder vrachtwagens te lopen of chloor te drinken. We zouden vr de koffie al dood zijn. We zouden de informatie die via onze zintuigen binnenkomt niet kunnen verwerken, omdat we niet genoeg betekenissen paraat zouden

hebben om aan onze 'indrukken' te hechten. Generalisaties zijn van levensbelang. Maar het zijn ook per definitie leugens. Vrijwel iedere generalisatie is in bepaalde situaties onjuist. Een generalisatie is een tweesnijdend zwaard: ze schept mogelijkheden, maar sluit ook wegen (keuzemogelijkheden) af. Er zijn altijd uitzonderingen.

[naar inhoud](#)

Overtuigingen

Overtuigingen zijn generalisaties. Ik geloof dat de zon morgen op zal gaan omdat ik dat al mijn hele leven meemaak. Hierboven hebben we al beschreven hoe we als mens iedere generalisatie in stand kunnen houden door een combinatie van weglating en vervorming. Als het morgenochtend ineens niet licht wordt, denk ik niet dat de zon niet opgegaan is, maar dat ze mijn ramen hebben dichtgeplakt. We hebben het nu steeds over 'generalisaties' en 'overtuigingen' in hun algemeenheid. Maar niet iedere overtuiging heeft evenveel invloed op ons leven. De overtuiging 'het water kookt doordat het gas eronder brandt en het heeft verhit' zal mijn functioneren als mens in beduidend mindere mate beïnvloeden dan de overtuiging 'wat ik het liefste wil krijg ik toch nooit'. Over het algemeen kunnen we zeggen dat overtuigingen meer invloed hebben naarmate ze: (a) algemener, en (b) persoonlijker zijn. Het belang van een overtuiging wordt doorgaans groter naarmate deze zich op een logisch hoger niveau bevindt: wat ik geloof over mijn omgeving overtuigingen over mijn gedrag overtuigingen over vermogens overtuigingen over de werkelijkheid (over overtuigingen) overtuigingen over wie ik ben overtuigingen over grotere gehelen waar ik een deel van ben. Overtuigingen over

hogere machten, traditioneel met het woord 'geloof' aangeduid, worden overigens binnen NLP op dezelfde manier benaderd als overtuigingen over aardse zaken. Ons wereldmodel is een systeem van overtuigingen. NLP stelt dat onze overtuigingen onze vermogens en gedragingen bepalen. Met andere woorden, wat we kunnen en wat we doen, zal in enkele gevallen invloed hebben op wat we geloven, maar vaak ook niet. Anderzijds zal wat we geloven zeker invloed hebben op wat we kunnen en wat we doen, omdat we onze overtuigingen gebruiken om onze vermogens en ons gedrag te organiseren. Overtuigingen hebben, net zoals andere subjectieve ervaringen, een structuur. Ze hebben een structuur in termen van subtiele verschillen in de kwaliteit van innerlijke beelden, geluiden en gevoelens (submodaliteiten). Met andere woorden, de ervaring van het 'ergens van overtuigd zijn' hangt samen met het soort beelden, geluiden en gevoelens die we innerlijk ervaren. Dit geeft uiteraard aanknopingspunten voor verandering van overtuigingen. Stel dat overtuigd-zijn voor iemand gepaard gaat met een sterk gevoel in de buikstreek en met heldere, scherpe visuele beelden. Zo iemand kan bepaalde overtuigingen verzwakken door het gevoel te dempen en de beelden vager te maken. Met dingen die hij wel wil geloven, kan hij het omgekeerde doen. Vaak is er heel wat meer nodig om een overtuiging te veranderen, maar verrassend vaak ook is dit voldoende. Behalve in termen van submodaliteiten, heeft een overtuiging ook een structuur in termen van: (a) oorzaken en 'feiten', globaal gezegd, verschijnselen, (b) waarden en belangen, globaal gezegd, criteria, en (c) conclusies of (subjectief ervaren) gevolgen, globaal gezegd, betekenissen.

[naar inhoud](#)

3.6. De structuur van een overtuiging

Stel dat iemand ervan overtuigd is dat 'je mensen nooit helemaal kunt vertrouwen'. Als hij dat uit zou spreken, verwoordt hij daarmee een conclusie, een betekenis. Hij spreekt een generalisatie uit over een waarschijnlijk groot aantal ervaringen met mensen waarin zijn vertrouwen werd beschaamd. Op welke ervaringen is de generalisatie (de betekenis) precies gebaseerd? Wat is er precies gebeurd waardoor hij deze conclusie trekt? Als ik vragen stel als: 'Hoe weet je dat je mensen nooit helemaal kunt vertrouwen?', of: 'Hoe komt het dat dat zo is?', dan stuur ik zijn denken in de richting van deze ervaringen. Zo ontdek ik iets over n ontbrekend element in de structuur, namelijk de verschijnselen waar de betekenis op gebaseerd is. Misschien zegt hij: 'Mijn moeder liet toe dat mijn stiefvader mij mishandelde en mijn zoon heeft al twintig jaar niet naar me omgekeken.' Vervolgens kan ik dan het tweede element invullen, namelijk de onderliggende criteria. Ik vraag bijvoorbeeld: 'Wat doet het ertoe? Wat maakt het uit of je mensen wel of niet kunt vertrouwen?' Ik ben dan op zoek naar een waarde, een criterium waaraan deze betekenis zijn belang ontleent. Waarschijnlijk krijg ik antwoorden die te maken hebben met criteria als veiligheid, rechtvaardigheid, voorspelbaarheid en goede relaties

[naar inhoud](#)

3.7. Van verschijnsel naar betekenis en vice versa

Deze structuur geeft, net als de submodaliteiten-structuur die we eerder noemden, aanknopingspunten voor verandering. Er kunnen

immers op dezelfde ervaringen verschillende overtuigingen worden gebaseerd. We zijn hier uitgebreid op ingegaan in het boek *Neurolingustisch Programmeren in Nederland*, hoofdstuk 7, 'De vrijheid van conclusie'. Hierin betogen we dat mensen de vrijheid van conclusie hebben, dat wil zeggen, aan een verschijnsel vrijwel iedere betekenis kunnen toekennen. In dat boek wordt ook een groot aantal verbale patronen beschreven waarmee ongunstige overtuigingen kunnen worden ondermijnd. In de mechanica van een persoonlijke werkelijkheidsopbouw is het toekennen van betekenissen aan de 'feiten' een belangrijk gereedschap.

Het metamodel We organiseren onze zintuiglijke indrukken middels de taal. Daarbij maken we generalisaties en we ondersteunen die generalisaties door ervaringen weg te laten en te vervormen. Dat komt ook tot uiting in ons taalgebruik, in de manier waarop we over onze ervaringen praten. Wanneer iemand niet bezig is om een minutieuze omschrijving te geven van zijn zintuiglijke indrukken, dan praat hij in generalisaties. Als hij zegt: 'Het gaat goed met de economie!', dan heeft hij het niet over de dakloze die verderop in een portiek ligt. Hij presenteert een generalisatie.

[naar inhoud](#)

3.8. Van betekenis naar criterium en vice versa

Het metamodel was het eerste NLP-model dat werd ontwikkeld (Bandler en Grinder 1975) en is dus historisch gezien een van de grondvesten van NLP. Het metamodel geeft de gebruiker controle over verbale informatie. Het stelt iemand in staat de

gegeneraliseerde en vervormde informatie die mensen ons meestal geven, weer te verbinden met de bijbehorende zintuiglijke ervaringen. Met het metamodel kan iemand erachter komen waar mensen het over hebben. 'Meta' betekent 'van boven' of 'op een hoger niveau'. Het metamodel van NLP is meta ten opzichte van wereldmodellen: het is een expliciet model voor het veranderen van wereldmodellen. Iedereen die doelgericht met mensen werkt, heeft metamodellen, dat wil zeggen samenhangende ideeën over hoe overtuigingen worden opgebouwd, gehandhaafd en veranderd. Trainers, therapeuten en adviseurs van velerlei pluimage slagen er dagelijks in mensen te helpen veranderen. Maar de metamodellen vanwaaruit ze dat doen, de stelsels die hun denken en doen sturen, zijn doorgaans impliciet. Het bijzondere van het metamodel is dat het specifiek en overdraagbaar is. In navolging van de taalkundige Noam Chomsky kunnen we in de taal een oppervlaktestructuur (de uitspraak) onderscheiden van de dieptestructuur (de betekenis die aan de uitspraak ten grondslag ligt). De oppervlaktestructuur wordt via een serie transformaties van de dieptestructuur afgeleid (Chomsky 1965). Taalkundigen die zich met transformationele grammatica bezighouden, zijn erg geïnteresseerd in hoe die omvorming van een betekenis tot een grammaticaal correcte zin precies verloopt. Wat voor NLP-ers vooral van belang is, zijn de intuïties die mensen hebben over de dieptestructuur. Als spreker van een bepaalde taal hebben mensen, als ze een uitspraak horen, automatisch ideeën over wat er in de dieptestructuur aanwezig zou kunnen zijn. De toepassing van het metamodel behelst dat iemand gebruik makend van zijn taalkundige intuïties op uitspraken reageert met vragen die de spreker terugleiden naar concrete ervaringen. Als

iemand bijvoorbeeld zegt: 'Mensen worden zenuwachtig van mij', dan voelt een doorsnee-spreker van het Nederlands aan dat het woord 'mensen' op bepaalde concrete personen slaat. Die moeten ergens in de ervaringsbasis van deze zin aanwezig zijn, maar in de uitspraak worden ze niet met name genoemd (met andere woorden, in de oppervlaktestructuur ontbreken ze). Dus kan hij vragen: 'Welke mensen bedoel je precies?' Zo doorvragend kan de brede generalisatie 'mensen' steeds nauwkeuriger met concrete personen worden verbonden. Zo kan: 'Mensen worden zenuwachtig van mij' bijvoorbeeld veranderen in: 'Angstige collega's worden soms zenuwachtig van mij, als ze denken dat ik het beter doe.' En daarmee zijn dan twee doelen gediend: (a) De spreker heeft de gelegenheid gekregen een overtuiging, ofwel een stukje van zijn wereldmodel, bij te stellen. Dat kan in dit voorbeeld een positieve invloed hebben op zijn communicatie met de betreffende collega's. Bovendien (b) weet de gebruiker van het metamodel nu beter waar de spreker het over heeft; hij heeft de zintuiglijke kwaliteit van de informatie verbeterd.

[naar inhoud](#)

Werken met het metamodel

Het metamodel bestaat uit een lijst woorden, uitdrukkingen en zinsconstructies, die metamodel-overtredingen worden genoemd. Het woord 'overtreding' moet vooral niet in politionele zin worden opgevat. Het idee is dat we uitspraken in de context van veranderingswerk aan vormvoorwaarden kunnen toetsen. Zo'n vormvoorwaarde is bijvoorbeeld dat er in de zin geen alles-of-niets-uitspraken mogen voorkomen (woorden zoals 'overall', 'nergens', 'iedereen', 'niemand', 'altijd' en 'nooit'). Voor elk van

deze overtredingen geeft het metamodel een of meer vragen. Deze vragen worden uitdagingen genoemd. Ze nodigen de spreker ertoe uit zijn uitspraken te specificeren. De gebruiker van het metamodel moet de overtredingen kunnen herkennen en daarop kunnen reageren met de juiste uitdagingen. Bij het gebruik van het metamodel zijn rapport-vaardigheden van groot belang. Het almaar vragen om specificatie kan gemakkelijk ontaarden in een kruisverhoor en dan juist minder informatie opleveren dan een gesprek zonder metamodel-vragen. Door goed rapport kan dat worden voorkomen. Het gebruik van het metamodel dient zoals we al aanduiden twee verschillende doelen, die we kunnen zien als twee kanten van dezelfde informatie-medaille:

[naar inhoud](#)

1. Verandering mogelijk maken

Het metamodel stimuleert de cliënt om zijn wereldmodel bij te stellen, aan te passen of te verfijnen. De vragen (uitdagingen) werken als mini-interventies, die de cliënt tot nieuwe generalisaties of overtuigingen kunnen brengen. We kunnen hier spreken van het verrijken van iemands wereldmodel, in de zin dat er meer onderscheidingen in worden aangebracht, waardoor meer keuzemogelijkheden ontstaan.

[naar inhoud](#)

2. Nauwkeurige informatie verzamelen

Het metamodel levert zowel de NLP-er als de cliënt meer inzicht op in het wereldmodel van de cliënt, dat wil zeggen het geheel van generalisaties dat zijn innerlijke ervaring stuurt. Vooral als het gaat om het soort informatie dat belangrijk is bij de planning van een verandering (huidige toestand, doeltoestand, hulpbronnen,

structuur van de ervaring, enz.), is het nuttig zo specifiek mogelijke informatie te krijgen. Maar ook in tal van andere situaties waarin de informatie van groot belang is bijvoorbeeld als de clint uitlegt op basis van welke ervaringen hij gelooft dat iets nooit zal lukken bewijst het metamodel goede diensten. Beide doelen (1 en 2) vergroten de kans om problemen op te lossen dat wil zeggen vergroten de zoekruimte waarbinnen naar hulpbronnen gezocht kan worden. Iets soortgelijks speelt bij het modelleren van een bijzonder vermogen. De expert zal doorgaans in generalisatie spreken over zijn innerlijke processen. Het metamodel biedt dan de mogelijkheid de informatie te specificeren en de innerlijke structuur van het vermogen te ontdekken. Voor wie geïnteresseerd is in een nadere specificatie van het metamodel geven we een overzicht van de verschillende metamodel-overtredingen met de bijbehorende uitdagingen.

[naar inhoud](#)

Overtredingen en uitdagingen met voorbeelden

1. Weglatingen

Bij deze metamodel-overtreding wordt in de uitspraak informatie weggelaten waarvan een spreker intuïtief aanvoelt dat die informatie wel in de dieptestructuur aanwezig moet zijn. Er is gemakkelijk een completere zin te vormen dan de spreker doet.

Voorbeelden:

Overtreding: 'Ik ben kwaad.' Uitdaging: 'Waar ben je kwaad over?'

Overtreding: 'Zij heeft me geraakt.' Uitdaging: 'Waarmee?'

Overtreding: 'Als hij maar op tijd is.' Uitdaging: 'Waarvoor?'

Bij een weglating vragen we om specificatie: 'Wie?' 'Wat?' 'Waar?'
'Waarmee?' 'Waarvoor?' 'Waarheen?' 'Waartegen?' 'Waarover?'
'Met wie?' 'Voor wie?' 'Zonder wie?' 'Over wie?'

1a. Halve vergelijking

Halve vergelijkingen vormen een speciaal soort weglatingen: de ene helft van een tweezijdige vergelijking wordt niet genoemd, of bij een overtreffende trap wordt niet aangegeven wat er overtroffen wordt.

Voorbeelden:

Overtreding: 'Oma is beter af in een verzorgingsflat.' Uitdaging:
'Vergeleken met wat is ze daar beter af?'

Overtreding: 'Dat is het walgelijkste aan hem.' Uitdaging: 'Van welke eigenschappen is deze het walgelijkste?'

Bij een halve vergelijking vragen we naar de andere helft van de vergelijking: 'Groter dan wat?' 'Beter dan wat?' 'Sterker dan wie?'
'Akeliger dan hoe?' 'Leuker dan waar?' 'Luchtiger dan waarmee?'

1b. Impliciete vergelijking

We spreken van een impliciete vergelijking wanneer er weliswaar geen vergelijkingswoord zoals 'beter' of een overtreffende trap zoals 'de beste' wordt gebruikt, maar wel een woord dat een vergelijking vooronderstelt. Voorbeelden van dergelijke woorden zijn: echte, pure, zuivere, ware, wezenlijke, essentiële.

Voorbeelden:

Overtreding: 'Ik zoek echte betrokkenheid.' Uitdaging: 'Wat moet er echter aan zijn dan aan andere vormen van betrokkenheid?'

2. Ontbrekende referentie

We zeggen dat een uitspraak een 'ontbrekende referentie' heeft als het om een generalisatie gaat waarbij de referentie ontbreekt (Engels: 'lack of referential index'), dat wil zeggen, er wordt niet concreet gezegd wie of wat er bedoeld wordt). In de uitspraak is de naam van een object, een plaats, een persoonsvorm of een eigennaam vervangen door een aspecifieke aanduiding.

Voorbeelden:

Overtreding: 'Mensen zijn geweldig!' Uitdaging: 'Welke mensen bedoel je met name?'

Overtreding: 'Er wordt gepraat.' Uitdaging: 'Wie praat er met wie?'

Overtreding: 'Je hebt als man zo weinig vreugde...' Uitdaging: 'Welke mannen met name hebben weinig vreugde?'

Bij een groepsaanduiding vragen we net als bij een weglating om specificatie: 'Wie precies?' 'Wat precies?' 'Waar precies?' 'Over wie heb je het?' 'Waar heb je het over?' 'Wat bedoel je precies?'

3. Werkwoord is multi-interpretabel (vaag werkwoord)

We spreken van een vaag of een ongespecificeerd werkwoord wanneer het werkwoord niet aangeeft om welke handelingen het gaat. Dit lijkt op een ontbrekende referentie, alleen gaat het nu om een handeling in plaats van om een persoon, een plaats, of iets dergelijks.

Voorbeeld:

Overtreding: 'We gaan deze organisatie onder handen nemen!'

Uitdagingen: 'Hoe met name?' 'Hoe precies?' 'Wat ga je precies doen?' 'Welke handelingen bedoel je daarmee?'

4. Nominalisatie

Bij een nominalisatie wordt een levend, dynamisch, doorgaand proces als een ding (met een zelfstandig naamwoord) weergegeven. Informatie over de proceskant van de verschijnselen wordt daardoor weggelaten of zelfs ontkend.

Voorbeelden:

Overtreding: 'De beslissing is gevallen.' Uitdaging: 'Hoe is dat beslist?'

Overtreding: 'Mijn tolerantie is op.' Uitdaging: 'Op wat voor manier ben je bezig om minder tolerant te worden?'

Overtreding: 'NLP werkt prima.' Uitdaging: 'Wie werkt er dan met NLP-technieken en hoe doet diegene dat?'

Overtreding: 'Ons beleid werkt stimulerend.' Uitdaging: 'Wat voor stimulerends hebben jullie bedacht en gedaan?'

Overtreding: 'Ik heb een maagzweer.' Uitdaging: 'Hoe precies verloopt het ontstekingsproces in je maag?'

Hier volgt een ezelsbruggetje waarmee je kunt testen of een bepaald zelfstandig naamwoord al dan niet een nominalisatie is. Stel je een kruitwagen voor. Dat mag ook een reuzenkruitwagen zijn. Kun je... [hier het zelfstandig naamwoord invullen] in een kruitwagen zetten? Als dat niet kan en het wel een zelfstandig

naamwoord is is het een nominalisatie. Een huis kan ik in de (reuze-)kruiwagen zetten, maar een beleid niet. Een andere manier om hiernaar te vragen is: Is het tastbaar? Bij een nominalisatie vragen we naar het proces dat is omgezet in een ding: 'Hoe heb je...' 'Hoe is dat gegaan?' 'Wat gebeurt er als...' 'Wat hebben jullie...' 'Wat gebeurde er toen...' Iedere vraag die de spreker stimuleert om te denken aan een levend, dynamisch, in de tijd verlopend proces, is hier een goede uitdaging.

5. Alles-of-niets-uitspraak

In het Engels wordt gesproken van 'universal quantifiers', woorden die alomvattende eenheden aanduiden: alles of niets, overal of nergens, altijd of nooit, iedereen of niemand.

Voorbeelden:

Overtreding: 'Niemand neemt me serieus!' Uitdaging: 'Absoluut totaal niemand?!'

Overtreding: 'Zij komt altijd te laat.' Uitdaging: 'Kun je je geen enkele keer herinneren dat zij op tijd was?'

Bij een alles-of-niets-uitspraak vragen we naar een tegenvoorbeeld. Dat kan op twee verschillende manieren: (a) Uitdaging door overdrijving. Als iemand zegt: 'Ik voel me nooit veilig', vragen we op verbaasde/uitdagende toon: 'Wil je beweren dat er in je hele leven nog nooit n enkele seconde is geweest dat je je ook maar een heel klein beetje veilig voelde?!' (b) Uitdaging met een rechtstreekse vraag om een tegenvoorbeeld: 'Kun je niet een moment bedenken dat je je wel veilig voelde?'

6. Modale operator

In het metamodel onderscheiden we: (a) modale operatoren van mogelijkheid, en (b) modale operatoren van noodzakelijkheid.

(a) Modale operatoren van mogelijkheid

Bij modale operatoren van mogelijkheid gaat het in de praktijk steeds om een uitgedrukte onmogelijkheid: niet kunnen, niet mogen, niet horen, niet in de gelegenheid zijn, de kans niet hebben, niet in staat zijn, het vermogen niet hebben, enz.

Voorbeelden:

Overtreding: 'Ik kan hier niet zomaar weglopen.' Uitdaging: 'Wat houdt je tegen?'

Overtreding: 'Ik krijg de kans niet om te studeren!' Uitdaging: 'Wat houdt je tegen om te studeren?'

Overtreding: 'Ik ben niet in staat te veranderen.' Uitdaging: 'Wat houdt je tegen?'

Zoals uit de voorbeelden al blijkt, is de uitdaging van een modale operator van mogelijkheid steeds: Wat houdt je tegen? Daardoor wordt de als absoluut gepresenteerde onmogelijkheid meestal teruggebracht tot een keuze uit meerdere mogelijkheden.

Voorbeeld:

Overtreding: 'Ik kan hier niet zomaar weglopen.' Uitdaging: 'Wat houdt je tegen?' Antwoord: 'Dan verklaren ze me voor gek.'

Het gaat nu niet meer om een onmogelijkheid van weglopen, maar om een keuze: blijven en als normaal gezien worden of weglopen en voor gek verklaard worden...

(b) Modale operatoren van noodzakelijkheid

De tweede modale operator is die van noodzakelijkheid, meestal uitgedrukt in woorden als moeten, zullen, horen te, dienen te, enz.

Voorbeelden:

Overtreding: 'Dit moet vanavond af.' Uitdaging: 'Wat gebeurt er als het niet af komt?'

Overtreding: 'Je dient zorgvuldig te zijn.' Uitdaging: 'Wat gebeurt er als je niet zorgvuldig bent?'

Bij een modale operator van noodzakelijkheid vragen we naar de gevolgen die volgens de spreker zullen optreden wanneer hij niet doet wat hij moet doen: 'Wat zou er gebeuren als je niet...' 'Wat zijn de gevolgen als...' 'Wat zijn de consequenties als...' 'Wat gaat er mis als...' Een eerst als dwingend gepresenteerde noodzakelijkheid wordt met deze uitdagingen vaak teruggebracht tot een keuze voor het vermijden van bepaalde consequenties.

7. Oorzaak-gevolg-uitspraak

In oorzaak-gevolg-uitspraken (in de zin waarin dit woord in het metamodel wordt gebruikt) wordt een externe stimulus aangewezen als oorzaak van een innerlijk proces, een gevoel of een gedachte.

Voorbeelden:

Overtreding: 'Zijn geklaag ondermijnt mijn motivatie.' Uitdaging: 'Hoe precies leidt zijn geklaag tot vermindering van jouw motivatie?'

Overtreding: 'Zijn gestuntel baart mij zorgen.' Uitdaging: 'Heb je het ooit meegemaakt dat iemand stuntelde en dat je er niet zenuwachtig van werd?'

Bij een oorzaak-gevolg-uitspraak vragen we naar de samenhang tussen oorzaak en gevolg. Dat kan op twee manieren: (a) door te vragen: 'Hoe precies leidt X (oorzaak) tot Y (gevolg)?' of: 'Hoe precies wordt Y door X veroorzaakt?' (b) door te vragen naar een tegenvoorbeeld, waarbij de oorzaak wel aanwezig was, maar het gevolg niet optrad: 'Heb je ooit meegemaakt dat X niet tot Y leidde?' Deze uitdagingen dienen om de spreker uit te nodigen de innerlijke processen te beschrijven die plaatsvinden tussen de oorzaak en het gevolg. Voorbeeld: 'Als hij zo stuntelt, denk ik: We krijgen die opdracht nooit, en dat baart me dan zorgen.' De externe oorzaken vallen vaak buiten de controle van de spreker, terwijl hij op zijn interne processen veel meer invloed heeft. In het voorbeeld: aan het feit dat zijn collega stuntelt kan hij misschien weinig doen, maar over de gedachte 'We krijgen de opdracht nooit' en alle interne processen die daarmee samenhangen, heeft hij wel controle.

8. Gedachtenlezen

We spreken van gedachtenlezen wanneer iemand zegt de innerlijke processen van een ander te kennen, zonder dat hij daar expliciete informatie over heeft.

Voorbeelden:

Overtreding: 'Zij mag mij niet.' Uitdaging: 'Waar leid je dat uit af?'

Overtreding: 'Mijn zoon bewondert mij.' Uitdaging: 'Hoe weet je dat?'

Bij gedachtenlezen vragen we naar de verschijnselen waarop de conclusie over de gedachten of de gevoelens van de ander gebaseerd is: 'Hoe weet je dat?' 'Waar leid je dat uit af?' 'Wat doet hij waardoor je dat denkt?' 'Heeft hij dat gezegd?' Soms blijkt dat de verschijnselen de conclusie redelijkerwijs volkomen rechtvaardigen.

Voorbeeld:

Overtreding: 'Mijn zoon bewondert mij.' Uitdaging: 'Hoe weet je dat?' Antwoord: 'Hij zegt geregeld tegen me: Pa, ik bewonder je.'

Soms is de relatie tussen de verschijnselen en de betekenis minder eenduidig:

Voorbeeld:

Overtreding: 'Zij mag mij niet.' Uitdaging: 'Waar leid je dat uit af?'

Antwoord: 'Ze heeft laatst vergeten een brief in mijn postbakje te leggen.'

In dit soort gevallen kunnen we de relatie tussen het verschijnsel en de conclusie uitdagen door te vragen: 'Als jij dat doet, betekent dat dan ook... [hier de conclusie invullen]?' Voorbeeld: 'Als jij vergeet iets aan iemand te geven, betekent dat dan ook altijd dat jij

die persoon niet mag?' De bedoeling van deze uitdaging is de spreker uit te nodigen de feiten waarop hij zijn conclusie over de ander baseert nog eens kritisch te onderzoeken, om wellicht tot andere conclusies te komen.

9. Eeuwige waarheid

We spreken van een eeuwige waarheid wanneer een mening wordt gepresenteerd als feit, dat wil zeggen, er wordt niet bij vermeld dat het een mening is en wie die mening huldigt. De bronvermelding of de handelende persoon wordt weggelaten.

Voorbeelden:

Overtreding: 'Artsen zijn medicijnen-pushers.' Uitdaging: 'Wie vindt dat?'

Overtreding: 'Dakgoten moet je met koperen schroeven vastzetten.' Uitdaging: 'Wie zegt dat?'

Overtreding: 'Jan is een moeilijke jongen.' (Hier zit de eeuwige waarheid in het bijwoord 'moeilijk'.) Uitdaging: 'Wie vind hem moeilijk?'

Als we een eeuwige waarheid horen, kunnen we vragen naar degene die de mening huldigt: 'Wie vindt dat?' 'Wie zegt dat?' Door deze uitdagingen wordt de spreker uitgenodigd om iets dat hij als een onomstotelijk feit presenteerde, terug te brengen tot een mening. Naast die mening kunnen er ook andere meningen bestaan, hetgeen de keuzevrijheid vergroot.

[naar inhoud](#)

Drie categorieën in het metamodel

De metamodel-overtredingen en -uitdagingen kunnen we in drie categorieën onderbrengen:

A. Ontbrekende informatie

De eerste categorie heeft te maken met eenvoudigweg ontbrekende informatie, die we meestal rechtstreeks kunnen aanvullen door de bijbehorende metamodelvragen te stellen: 1. Weglatingen. 1a. Halve vergelijking. 1b. Impliciete vergelijking. 2. Ontbrekende referentie. 3. Werkwoord is multi-interpretabel.

B. Grenzen van het wereldmodel

In de tweede categorie metamodel-overtredingen geeft de spreker letterlijk de grenzen van zijn wereldmodel aan. Hij geeft aan wat er nog wel kan of mag of mogelijk is en wat niet meer. Met de uitdagingen wordt de hardheid van die grenzen als het ware afgetast of ter discussie gesteld: 4. Nominalisatie. 5. Alles-of-niets-uitspraak.

C. Semantische overtredingen

De derde categorie bevat de zogenaamde semantische overtredingen: 7. Oorzaak-gevolg-uitspraak. 8. Gedachtenlezen. 9. Eeuwige waarheid. De eerste twee categorieën bevatten overtredingen die gebaseerd zijn op taalkundige begrippen en taalkundige intuïties. Bij deze derde categorie is dat niet het geval. Bijvoorbeeld over een zin als 'Ik weet dat Jan denkt dat ik graag roomboterspritsen eet' vallen weinig relevante metamodel-vragen te stellen uit de categorieën informatie of grenzen. Bij oorzaak-gevolg-uitspraken, gedachtenlezen en eeuwige waarheden gaat het niet om taalkundige overtredingen maar om semantische

overtredingen, dat wil zeggen dat er betekenissen aan verschijnselen worden toegekend waarvan het in het NLP-model de vraag is of dat nodig is.

[naar inhoud](#)

Leren werken met het metamodel

Iemand die wil leren werken met het metamodel kan gemakkelijk oefenmateriaal vinden. Er wordt veel tegen ons gepraat en bovendien voeren we vaak een innerlijke dialoog; dat is allemaal oefenmateriaal. Veel mensen stuiten daarbij op het onthouden en benoemen van de overtredingen en de bijbehorende uitdagingen. Voor een effectief gebruik van het metamodel is het echter niet noodzakelijk alle overtredingen te kunnen benoemen. Voor praktisch gebruik kan het metamodel ontdaan worden van alle linguïstische termen. Een ander punt is dat het stellen van veel metamodel-vragen een gesprek gemakkelijk een kruisverhoorachtige sfeer kan geven. Het metamodel is ontworpen om mensen te helpen veranderen; het werkt daarom ook gemakkelijk irriterend bij mensen die daar helemaal niet om gevraagd hebben. De oplossing hiervoor is uiteraard: bouw eerst goed rapport op en onderhoud dat. Als je bij het stellen van metamodel-vragen merkt dat het rapport wordt verstoord, geef het herstellen van rapport dan voorrang. Herstel eerst het rapport en ga dan pas verder met het metamodel. Dit geldt overigens voor vrijwel alle NLP-technieken en -interventies: eerst rapport, dan de rest. En dan is er nog een derde moeilijkheid: het grote aantal overtredingen dat aanwezig is in vrijwel iedere zin die iemand uitspreekt. Als iemand zegt: 'Ik moet nu echt dingen veranderen', dan zouden de volgende metamodelvragen relevant kunnen zijn: Wat zou er

gebeuren als je niet iets veranderde? Wat is er echter aan dit moeten dan aan andere moetens? Welke dingen moet je met name veranderen? Wat versta je precies onder veranderen, wat bedoel je daarmee? Welke van deze vier uitdagingen te kiezen? Bovendien, het antwoord op een metamodel-vraag zal meestal ook weer overtredingen bevatten waaruit je moet kiezen. De keuze uit de vele mogelijke uitdagingen wordt bepaald door twee factoren: de nonverbale onderstreping door de spreker en de informatie-prioriteiten van de NLP-er. Als iemand zegt: 'Ik moet nu echt iets veranderen', onderstreept hij zelf nonverbaal het woord 'echt' en ligt het voor de hand de daarbij behorende metamodel-vraag te stellen. Verder is het ene gegeven natuurlijk belangrijker dan het andere. Als iemand zegt: 'Lekker weertje vandaag', dagen we meestal niets uit. Maar als het gaat over doelen, hulpbronnen en dergelijke, kortom informatie die in NLP een hoge prioriteit heeft, dan zullen we zoveel metamodel-vragen stellen als het rapport toelaat.

[naar inhoud](#)

3.9. Uitspraak, betekenis, ervaring

Last but not least: Waar willen we naar toe met het wereldmodel? Als we het kunnen veranderen, in welke richting moet die verandering dan gaan? Om te beginnen willen we uiteraard die veranderingen stimuleren waardoor problemen worden opgelost. Dat is waartoe we als professionele communicatoren doorgaans worden ingehuurd. Maar wat voor kader plaatsen we daar omheen? Wat voor soort wereldmodellen willen we in grote lijnen stimuleren? Dit is een vraag waar verschillende NLP-ers verschillend op zullen antwoorden, aangezien het hier om waarden

en niet om onderscheidingen of technieken gaat. De laatste jaren worden tegelijkertijd met de technologie van NLP nogal eens waarden uit de Verenigde Staten gempoteerd. Dan wordt er ook in Nederland gestreefd naar wereldmodellen die de gebruiker veel geld, macht, prestatie en prestige opleveren. Wij vinden dat geen prettige ontwikkeling, maar dat is een kwestie die meer te maken heeft met de manier waarop NLP wordt gebruikt dan met de essenties ervan. Met betrekking tot wereldmodellen zijn de volgende criteria voor ons belangrijk:

1. Rijkdom aan onderscheidingen

We streven naar een wereldmodel met veel onderscheidingen. We willen de dingen graag op veel verschillende manieren en van veel verschillende kanten kunnen bekijken. Wijsheid kan worden gedefinieerd als het vermogen om gelijktijdig verschillende standpunten in te nemen. In die zin streven wij naar wereldmodellen die wijsheid bevorderen.

2. Rijkdom aan keuzemogelijkheden

Verder willen wij graag wereldmodellen stimuleren die veel keuzemogelijkheden bieden. Dit criterium houdt verband met de wet van de benodigde variabiliteit uit de cybernetica, die stelt dat in een interactief systeem uiteindelijk dat element bepalend zal zijn dat de grootste variatiebreedte heeft. Met andere woorden, we kunnen de richting van het systeem waar wij een onderdeel van zijn beter beïnvloeden naarmate we meer keuzemogelijkheden waarnemen en gebruiken. Verder gaan we er van uit dat mensen zich niet destructief gedragen omdat ze slecht zijn, maar omdat ze op dat moment geen betere en even haalbare en voordelige

keuzes kunnen onderscheiden. Als mensen meer keuzemogelijkheden hebben, zo geloven wij, zullen ze zich constructiever opstellen.

3. Ecologisch bewustzijn

Zoals Bateson het uitdrukt: een soort die het grotere systeem vernietigt waarbinnen hij leeft, vernietigt uiteindelijk zichzelf. Die waarschuwing wordt helaas met de dag relevanter. Daarom willen we graag wereldmodellen stimuleren van waaruit iemand bij belangrijke beslissingen rekening houdt met: (a) het effect op het grotere systeem waar hij een onderdeel van is, en (b) het effect op langere termijn.

[naar inhoud](#)

Jaap Hollander